

Muzika

Geru Lukas, bluzer koji je svirao sa velikima

Nik Kejv, Lu Rid, Kris Kornel, Brajan Feri, Alen Ginsberg, Džon Kejl, Igi Pop, Peti Smit...

DŽEF BAKLI JE BIO JEDAN OD NAJVEĆIH

Festival je božanstven, atmosfera je magična. Ima nešto u ovim planinama u Mokroj Gori što me kreativno inspiriše. Pogled mi oduzima dah, kaže Geru Lukas (66), bluzer iz Njujorka, koji je nastupao druge večeri Festivala Boljšoj.

Miona Kovačević – P. O.

GERI LUKAS IZVEO je svetsku premijeru muzičke pratnje uz nemi film "Šahovska groznica" Vsevoloda Pudovkina iz 1925. godine. Reč je o komediji o ljudima opsednutim šahom u Rusiji, za vreme trajanja turnira za svetskog prvaka. Igrane scene kombinovane su sa dokumentarnim snimcima, a zanimljivo je da je Hose Raul Kapablanka, tadašnji šampion sveta u šahu, igrao samog sebe.

Lukas kaže da je film od dvadesetak minuta odgledao najmanje sto puta dok je smišljao saundtrek, ali da je oko pedeset odsto na živom nastupu improvizacija.

- Imao sam razradenu glavnu temu, na koju sam nadgradio neke lajt motive Čajkovskog, na sugestiju Emira Kusturice, ali na kraju ono što sviraš je ono što osećaš u trenutku kada se film emituje u sali, pred publikom. Osetiš se kao da si povezan sa glumcima na platnu i bez obzira na to što su verovatno svi oni već mrtvi, moj posao je da ih ponovo oživim i da transformišem film, da ponudim nekome novo iskustvo gledanja. Radio sam mnoge stvari u muzici, ali ovo mi je omiljena - otkrio je Lukas.

Iako je svirao samo jedno veče, rešio je da ostane na Mečavniku tokom svih četiri dana trajanja festi-

vala klasične ruske muzike, koji se održava uz podršku kompanije "Gasprom njeft". Prija mu izolacija i kaže da je već napisao neku muziku za vreme boravka u Srbiji.

- Inspiraciju nalazim u raznim stvarima iz svahodnevno života. Nekad je to neka slika, misao, prizor lepe žene, romantične situacije... Međutim, kada stvaram u magičnoj atmosferi poput ove, to mi je dovoljna inspiracija sama po sebi: sâm boravak u ovim planinama. Verovatno je najbolja muzika ona koju napišem kad sam na putu, na turneji, izolovan po hotelima. Ali, nikada ne znate kada će inspiracija da vas udari, tako da sam uvek otvoren. Teško je kontrolisati te stvari. Muza komponovanja me i dalje ne napušta - ističe Geru.

Zimus je prvi put boravio na Mečavniku, kao gost 11. Kustendorfa, a onda mu se toliko dopalo, da je tražio načina da se što pre vrati.

- Bio sam oduševljen! Kada sam se vratio u Njujork, svima sam pričao kako je festival fenomenalan, a atmosfera kreativna. Za mene je to bio divan osećaj. Hvala Emiru što me je primio. Kada sam rekao prijateljici iz "Sputnjika" da bih voleo da mogu više da sviram u Srbiji, otkrila mi je da Emir ima još jedan festival na Mečavniku, a pošto sam ja počeo da učim muziku kroz kla-

Sine, hoćeš li da sviraš gitaru?

- Kada sam imao devet godina, otac me je pitao da li bih voleo da sviram gitaru. "Uf, čale, otkud znam." To je sve bilo pre "Bitlsa" i groznice. Voleo sam da slušam "The Beach Boys" i "The Ventures" ali sa prvim instrumentom sam skoro odustao jer sam dobio polovnu gitaru sa lošim žicama i povredio mali prst. Imao sam klasično znanje, naučio sam da čitam note, ali posle osam meseci sam digao ruke. Mrzelo me je da vežbam. Ubrzo mi je stigla nova gitara iz Španije sa devet žica, a onda sam za bar micva dobio električnu. Znao sam da mi je muzika poziv. Voleo sam da gledam i filmove, organizovao sam projekcije u podrumu porodične kuće, tako da sam mogao da odem i na tu stranu. Roditelji su mi bili izbezumljeni. Mislili su da ću da nasledim očev biznis, trgovinu kućnim aparatima, ali nisam bio za to. Jednom sam se sav skockao, obukao odelo i aktovku i tako došao u fabriku na Tajvanu. "Šta radiš ovde?" pitao me je jedan čovek. "Došao sam da predstavim očev posao." "Ti nemaš lice biznismena, imaš lice umetnika". Pomislih, možda ovaj zna nešto.

sično obrazovanje, uklopio sam se i za Boljšoj - veselo će Lukas.

Potom nam objašnjava svoje veze sa klasikom: neko vreme je paralelno svirao i gitaru i rog (u školskom orkestru), no na kraju je izabrao ovo prvo. Prošle godine je, povodom sećanja na žrtve Holokaušta, u sedištu Ujedinjenih nacija svirao delo Leoša Janačečka, u aranžmanu za svoj "specifični gitarski stil" a daleke 1973. učestvovao je, kao prva električna gitara, na evropskoj premijeri Mise Leonarda Bernštajna 1973. u Beču kao član Simfonijskog orkestra Jejl univerziteta.

- Bernštajn je bio moj muzički idol. Najveći kompliment u životu dobio sam upravo od njega. Posle jednog koncerta sreo sam ga na koktelu i rekao da sam ja taj koji je svirao gitaru na Misi. "Čoveče, baš

si prašio", prokomentarisao je. Bernštajn je bio vrlo emotivan čovek, njegova dirigovanja su bila pravi performans. Igrao je, njihao se, uživljavao... izvlačio je najbolje iz orkestra jer su svi voleli njegovu personu na sceni. Kada je umro, naslov u "Njujork tajmsu" je bio: "Vladar muzike je mrtav" - priča nam je Lukas.

Od ostalih saradnika, a bilo ih je zaista mnogo (Nik Kejv, Lu Rid, Kris Kornel, Brajan Feri, Alen Ginsberg, Džon Kejl, Igi Pop, Peti Smit...), posebno mesto u njegovom srcu ima Džef Bakli. Upoznao ga je 1991. kada su nastupili na memorijalnom koncertu posvećenom Džefovom ocu Timu, koji je umro 1975. u 29. godini od predoziranja drogom. Džef je samo jednom u životu video oca, ali je nasledio njegov talenat.

GERI LUKAS / FOTO: TANJUG/R. PRELIĆ

DŽEF BAKLI / FOTO: PROFIMEDIA.RS

Zašto biramo?

Koliko bi danas evropskih izdavača ponovilo izbor Kurta Volfa, kladeći se na književnu večnost umesto na predvidljivost i sigurnost mesečnih izveštaja o prodaji?

Piše
Gojko
Božović

RASPAD PRIRODNOG BRAKA između visoke kulture i tržišta, u javnosti poznatiji kao izdavaštvo, nužno je stvorio nove okolnosti u izdavačkim poslovima i promenio načine komunikacije sa stvarnim čitaocima i širom javnošću. Ali je pred izdavače, više nego ikada ranije, nametnuo obavezu da oblikuju svoj odgovor od koga zavisi da li prate trendove ili pokušavaju da predloži vrednosti koje će, samim tim, vrlo često ići protiv struje. Promena se ne odnosi samo na činjenicu da su izdavači u potpunosti upućeni na tržište, što ne mora da bude loše, koliko na to da tržišni uspeh nije zakonomerno, a pogotovo ne u svakom slučaju povezan sa kritičnim kvalitetom produkcije. Čak bi se moglo reći da u mnogim delatnostima tržišni uspeh zavisi u ogromnoj mери od kvaliteta produkcije, dok u izdavaštvu kvalitet produkcije, sagledan i izmeren standardima visoke kulture i specijalističkim merama književne kritike, često više nije u neposrednoj vezi sa ekonomskim ishodom poduhvata.

U različitim zemljama izdavači daju različite odgovore. Ti odgovori zavise od toga kako konkretni izdavači razumeju svoju ulogu i, možda još pre, svoje interese, od veličine tržišta kome se obraćaju, od potencijalne ciljne grupe na koju u svojoj realnosti mogu da računaju, od kulturne tradicije u kojoj deluju, od medijskog poretka čiji su sastavni deo čak i kada deluje da mnogi od tradicionalnih ili novih medija više nemaju razvijeno interesovanje za izdavaštvo i knjige, niti doživljavaju izdavaštvo kao profesiju koja je javno uticajna i društveno prestižna. Na prirodu odgovora svakako značajno utiče broj stvarnih ili mogućih čitalaca. Otuda je, u celini gledano, izdavaštvo poetički, tematski i žanrovski raznovrsnije u velikim nego u malim evropskim zemljama. Neprekinutost izdavačke tradicije pokazuje se takođe kao važan kriterijum. Evropski izdavači, čije trajanje pamti ceo XX vek, ili još duže periode, a koji, pri tome, nisu vrtoglavo menjali ni svoj profil, ni krvnu grupu svojih čitalaca, pa ni prirodu svojih upravljačkih procedura ili razloge svog posla, imaju širi manevarski prostor u susretu sa novim socijalnim, kulturnim i medijskim okolnostima izdavaštva.

Najveći broj izdavača u evropskom i američkom kontekstu napravio je već izbor, opredeljujući se za tržišne i medijske trendove u kojima ima neuporedivo više zabave nego kulture, ali je još tačnije reći da su izdavači većinom prihvatili da nove okolnosti, medijske i tehnološke, marketinške i tržišne, izaberu umesto njih. To treba dobro razumeti: većina nas, odlazeći u hipermarket, ne bira stvari na osnovu dobrog saznanja ili proverenih informa-

cija, već na osnovu mesta na kome se te stvari nalaze u hipermarketu ili, još pre, po tome koliko su nam te stvari poznate, jer smo ih videli u nekom obliku marketinga. Na taj način mi postajemo oruđe tuđeg izbora: neko bira umesto nas. To je princip koji možemo pratiti u različitim segmentima svakodnevice, a od njegovog odbacivanja mnogo je važnije da ga suštinski razumemo kao delatan princip savremenog trenutka.

Većinski izbor, međutim, nikako nije i jedino mogući izbor. Različite paradigme i postoje upravo zato što dominacija jedne od njih nikako ne znači i da druge opcije nisu moguće ili čak nužne. Dominantna paradigma uvek odslikava duh vremena, razloge zbog kojih je uspostavljena i zbog kojih u nekom trenutku postaje privlačna tako velikom broju ljudi. Ali, osim dominantne paradigme kao zatečene situacije i kao linije manjeg otpora koja u sebi sadrži virus društvene samosvesti da se paradigme smenjuju i da nijedna od njih ne može ostati trajan izbor i poslednje utopište čitavog društva. Jer, pored izbora, što se najčešće zaboravlja, postoje i posledice. Ostavljajući u javnom polju otvorene različite mogućnosti, koje samim tim nužno ulaze u korektivni dijalog, društvo pokazuje sposobnost da promišlja vlastite okolnosti, da stabilizuje različite društvene težnje i prakse, ali i da preispituje izbore u različitim segmentima svakodnevice. Na toj osnovi nastaju kritičko mišljenje i javni dijalog.

Na karakter izbora u savremenom izdavaštvu ne ukazuje samo većinski sadržaj produkcije, već i činjenica da izdavaštvo sve više ostaje bez pojedinih zanimanja koja su stajala u njegovim istorijskim izvorima i trajanju. Nestanak urednika nije posledica kapitalizma, koji u naše vreme postaje optužen za sve moguće i nemoguće stvari, nego posledica promene paradigme na kojoj se zasnivalo izdavaštvo u vekovima svog postojanja u različitim istorijskim epohama i u različitim društvenim porecima. Uključujući i kapitalizam. Ako kultura ne učestvuje u profilisanju izdavaštva već je većinski paket akcija u rukama menadžmenta i marketinga, onda samim tim uloga urednika postaje teško održiva u takvom kontekstu. Figura urednika je nastavak funkcije književnog kritičara drugim sredstvima. Kada vrednosti, same po sebi, nisu presudne za rezultat izdavačkog posla ni urednik ni književni kritičar nisu mogući ni neophodni u najvećem delu izdavaštva.

Savremeno izdavaštvo svedeno mora biti svesno sledećeg pitanja, makar i nemalo uvek snage da na njega da odgovor: da li je izdavaštvo književni žanr, oblik delovanja na tržištu, izraz javnog aktivizma, ili je možda najpre zbir svih tih mogućnosti, u tačno određenoj srazmeri na koju presudno utiče svaki konkretni izdavač ili urednik, mogućnost da se uspostavi neuporediva veza visoke kulture i realnog

tržišta i da se, potom, na tom temelju i u takvim okolnostima, u čijim ograničenjima treba videti i snagu i podsticaje, oblikuje javno iskustvo koje se može podeliti s drugima?

Privilegovan svedok u višestrukim ulogama (pisac nestandardnih žanrova, vrhunski urednik, izdavač i prevodilac), Roberto Kalaso pokušao je da na ovo pitanje odgovori u eseju "Izdavaštvo kao književni žanr". Polazeći od toga da je izdavaštvo "umetnost objavljivanja knjiga" i da, kao takvo, nije "nimalo samorazumljivo", Kalaso podseća da se izdavaštvo „u brojnim prilikama dokazalo da je brz i siguran način da se protraće i spiskaju bogate imovine" i da je to često bilo "za mladog čoveka plemenitog roda, jedan od najuspešnijih načina da proćerda svoju sudbinu". Kalaso kao mogući odgovor predlaže dva primera iz sasvim različitih istorijskih epoha, verujući da su oni pokazatelj da samosvesni izdavači u svim vremenima, koliko god bila različita i pružala nam različita sredstva, zapravo, rade isto: ne odustaju od supstance, samo je kontekstualizuju na način prihvatljiv savremenicima. Prvi primer je Aldo Manuci, jedan od začetnika evropskog izdavaštva, koji na razmeđi 15. i 16. veka u evropsko izdavaštvo uvodi ediciju i uredničku strogost forme u prezentaciji knjiga, kao i prvu džepnu knjigu. Drugi primer je Kurt Volf, urednik i osnivač Izdavačke kuće Sudnji dan koja se pojavila u Nemačkoj za vreme Prvog svetskog rata. Volf nije revolucionisao formu knjige, ali je zastupao jedan poredak vrednosti objavljujući nove glasove nemačke literature. Bio je Kafkin izdavač, dok Kafka nije bio poznat, a ključni njegov gest u izdavaštvu je zbornik *Od Sudnjeg dana*. Tekstove u zborniku priredio je sam Volf, a ovo su njegovi izabrani autori: Franc Blaj, Albert Erenštajn, Georg Hajm, Franc Kafka, Elze Lasker-Süler, Karl Šternhajm, Georg Trakl i Robert Valzer.

U času kada Volf objavljuje njihov zbornik oni većinom nisu poznati izvan najužih krugova mladih pisaca i najposvećenijih čitalaca. Danas su oni sama su nemačke i evropske moderne književnosti. Ali da bi došli do prava na svoj glas u širokoj javnosti, nije bio dovoljan samo njihov besprimerni talenat, bio je potreban i Kurt Volf koji u sebi sjedinjuje izdavača i urednika. Kao urednik, Volf je među novim glasovima nepogrešivo odabrao glasove za sva vremena. Kao izdavač, Volf je odlučio da u vremenima koja su ličila na Sudnji dan objavi upravo te mlade i uglavnom ne baš poznate pisce, a ne neke autore koji bi mu svojom poznatošću osigurali ekonomski uspeh.

To je bio Volfov izbor. Ali pravo pitanje jeste koliko bi danas evropskih izdavača ponovilo izbor Kurta Volfa, kladeći se na književnu večnost umesto na predvidljivost i sigurnost mesečnih izveštaja o prodaji. Nekada je pitanje važnije od odgovora, jer se neka pitanja odnose na sve, dok su odgovori pojedinačni i svako ih mora izreći i odabrati u svoje ime. Ono pokazuje da je izbor uvek moguć i da zavisi od toga da li uopšte želimo da biramo i koji naši razlozi stoje u osnovi izbora.

Geri Lukas mu je bio mentor. Zajedno su komponovali dve pesme, "Grace" i "Mojo Pin", koje će se potom pojaviti na Baklijevom prvom (i jedinom) studijskom albumu 1994. Tri godine kasnije on se udavio u Misisipiju, u 31. godini.

- Džef je bio jedan od najvećih. Da me neko pita koji mi je najbolji trenutak u karijeri, rekao bih snimanje pesme "Grace" sa njim, jer sam tada video koliko je moćan. Duga je priča kako je naša saradnja počela; poenta je da sam ja komponovao muziku u Njujorku, imajući u glavi njegov glas, dok je on živeo u Los Anđelesu. Poslao sa mu poštom kasetu, a onda je došao u Njujork i ušli smo u studio. Kada sam počeo da sviram, a on da peva, pomislio sam "čoveče, kako je ovo sjajno!". Razvalio me je. Mislio sam da imam atomsku bombu kraj sebe koja će da prodrma svet. A nijednog trena mu nisam govorio šta treba da radi. Najbolja razmena je kada se ljudi, jednostavno, oseće - prepričava Geri Lukas.

U njegovo vreme rok je bio mejnstrim žanr, a gitara neizbežni instrument. Da li ova vrsta muzike izumire, pitamo ga.

- Prerano je još da opišemo rok. Mislim da će nastaviti da cveta jer ima sjajnu energiju. Dens, hip-hop, polka, sve je to super muzika iako nije moj fah. Sigurno postoje dobri predstavnici u svakom muzičkom žanru i zato ne volim da pravim hijerarhije. I što se mene tiče, često ne znaju šta sam: roker, džezzer ili bluzer. Uvek imaju problem koju etiketu da mi nalepe. Ako već nešto mora, neka bude bluz - poručuje gitarista.